

REKREATSION RESURLARNI BAHOLASH VA TURISTIK MARSHRUTLARNI XARITALASH: ILMIY-USLUBIY YONDASHUVLAR

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

18-aprel 2025-yil

Buxoro-2025

1. Махортов, Ю. О., Громоздова, Л. В., Ілляшенко, І. О., Шевчук, О. В., & Медвідь, Г. С. (2021). ІВЕНТ-ТУРИЗМ ЯК ПОТЕНЦІАЛ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ РЕКРЕАЦІЙНИХ І КУРОРТНО-ОЗДОРОВЧИХ КОМПЛЕКСІВ. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*, 68.
2. Oklobdžija, S. (2015). The role and importance of social media in promoting music festivals. In *Synthesis 2015-International Scientific Conference of IT and Business-Related Research* (pp. 583-587). Singidunum University.
3. Arora, A., & Sharma, D. (2022). Do environmental, social and governance (ESG) performance scores reduce the cost of debt? Evidence from Indian firms. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 16(5).
4. Akhundova, N. (2024). *Event Tourism and Regional Identity*. Tashkent Press.
5. Nilufar, O. (2025). SAYYOHLARNING MADANIY FESTIVALLARGA QATNASHISH OMILLARI TAHLILI. *THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD*, 1(4), 117-119.
6. Makhortov, Y., et al. (2021). Event Tourism as a Tool for Recreational Efficiency. *Problems of Innovation-Investment Development*, 68.
7. Paiva, R. A. (2015). Eventos e megaeventos: ócio e negócio no turismo. *Revista Brasileira de Pesquisa em Turismo*, 9(3), 479-499.
8. Turobovich, J. A., Uktamovna, M. N., & Turobovna, J. Z. (2020). Marketing aspects of ecotourism development. *Economics*, (1 (44)), 25-27.
9. Erfurt-Cooper, P., & Cooper, M. (2009). *Health and Wellness Tourism: Spas and Hot Springs*. Channel View Publications
10. Gunn, C. A. (1990). The new recreation-tourism alliance.
11. Omonova, N. R. K., & Djurayeva, N. B. (2021). AN OVERVIEW OF HEALTH TOURISM WITHIN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN'S TOURISM STRATEGY. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(11), 754-759.
12. Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). *The Experience Economy*. Harvard Business Press
13. World Bank. (2024). *Central Asia Tourism Policy Review*.
14. Asian Development Bank (ADB). (2023). *Digital Transformation in Uzbekistan's Tourism Sector*.
15. Grand View Research. (2024). *Global Event Industry Report*.
16. Statista. (2023). *Sports Tourism Revenue Analysis*.
17. Greenpeace. (2023). *Sustainable Tourism Report*.
18. Uzbekistan State Tourism Committee. (2024). *Annual Report on Cultural Tourism*.
19. UNESCO (2023). *Heritage Site Crowding Report*.
20. Skift (2023). *Global Travel Trends*.
21. IFPI (2023). *Music Festival Economic Impact*.

ЎЗБЕКИСТОНДА ТАРИХИЙ-МАДАНИЙ МЕРОС ВА ЭКОТУРИЗМНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Г.Р. Хидирова
БухДУ, Туризм ва меҳмонхона хўжалиги
кафедраси профессори
и.ф.д., доцент

Аннотация: Ушбу мақола тарихий-маданий мерос ва экотуризмнинг ўзаро боғлиқлигини таҳлил қилишга бағишланган. Мақолада тарихий ёдгорликлар, маданий обидалар ва табиий ҳудудлар Ўзбекистоннинг туризм салоҳиятида муҳим ўрин тутишини кўрсатиб ўтилган. ЮНЕСКО рўйхатида киритилган маданий мерос объектларининг аҳамияти, экотуризмнинг ривожланиш истиқболлари ва туризм соҳасидаги муаммолар ҳамда уларни ҳал этиш бўйича

таклифлар муҳокама қилинган. Мақоладаги таҳлиллар экотуризм ва тарихий меросни уйғун равишда ривожлантириш орқали Ўзбекистоннинг туристик салоҳиятини ошириш ва экологик барқарорликни таъминлаш йўллариغا эътибор қаратилган.

Калит сўзлар: **тарихий-маданий мерос, экотуризм, ЮНЕСКО рўйхати, туризм салоҳияти, экологик барқарорлик, табиий ҳудудлар, қишлоқ туризми, маданий обидалар, тарихий ёдгорликлар, инновацион технологиялар, ақлли туризм, биосфера резерватлари, махсус таълим дастурлари, гид хизматлари**

Кириш қисми

Бугунги кунда туризм жаҳон миқёсида энг тез ривожланаётган соҳалардан бирига айланиб, иқтисодий ўсиш, маданий алмашинув ва атроф-муҳитни муҳофаза қилишда муҳим ўрин тута бошлади. Туризмнинг йўналишлари орасида тарихий-маданий мерос ва экотуризм алоҳида аҳамият касб этади.

Тарихий-маданий мерос — бу бир халқнинг, миллатнинг кўп асрлар давомида шаклланган маданияти, анъаналари, меъморий ёдгорликлари ва маънавий бойликларидир. Бу мерос нафақат ўтмишни ёдга олиш воситаси, балки ҳозирги ва келажак авлодлар учун тарбиявий ва маърифий аҳамиятга эгадир. Экотуризм эса атроф-муҳитга зарар етказмаган ҳолда табиий ҳудудларда амалга ошириладиган, табиатни муҳофаза қилишга ва маҳаллий аҳоли манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган туризм туридир. У табиий бойликлар, биохилма-хиллик ва экологик ресурслар асосида ривожланади. Ушбу икки йўналишнинг уйғун тарзда ривожланиши нафақат мамлакатнинг туристик салоҳиятини оширади, балки унинг маданий қадриятларини жаҳонга танитиш, экологик барқарорликни таъминлаш ва маҳаллий аҳолининг турмуш даражасини яхшилашда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Мақоланинг мақсади — тарихий-маданий мерос ва экотуризмнинг ривожланиш истиқболларини таҳлил қилиш орқали ушбу соҳалардаги имкониятлар ва муаммоларни очиб бериш. Тадқиқот объекти сифатида Ўзбекистондаги тарихий ёдгорликлар, миллий табиий боғлар, экологик ҳудудлар ҳамда мавжуд туризм сиёсати олинади. Мақоланинг вазифалари қуйидагилардан иборат: тарихий-маданий мерос ва экотуризм тушунчаларини илмий жиҳатдан тавсифлаш; уларнинг ўзаро боғлиқлигини аниқлаш; мавжуд муаммоларни кўрсатиш; ривожланишнинг истиқболли йўналишлари бўйича таклифлар ишлаб чиқиш.

Асосий қисм

Тарихий-маданий мерос ҳар бир миллатнинг ўзига хослигини ифодаловчи маънавий ва моддий бойлик ҳисобланади. У орқали халқ ўз илдизларини англайди, миллий фахр туйғусини ҳис этади ва уни келгуси авлодларга етказилади. Жаҳон миқёсида ЮНЕСКО томонидан тарихий аҳамиятга эга бўлган объектлар Бутунжаҳон мероси рўйхатига киритилган. 2024 йил ҳолатига кўра, дунё бўйича 1199 та объект ушбу рўйхатга киритилган, шулардан Ўзбекистонда 5 та маданий мерос объекти расмий тан олинган: **Ичан-Қалъа (Хива)** – 1990 йил, **Бухоро тарихи маркази** – 1993 йил, **Самарқанд – маданий мерос маркази** – 2001 йил, **Шахрисабз тарихи маркази** – 2000 йил, **Бойсун маданий ландшафти** – 2008 йил. Ушбу обидалар нафақат архитектура ва санъат дурдоналари, балки улар мамлакатнинг туристик жозибадорлиги учун асосий омиллардан ҳисобланади. Масалан, **Самарқанд** шаҳарига 2023 йилда 1 миллиондан ортиқ маҳаллий ва хорижий сайёҳ ташриф буюрган. Маданий мерос халқнинг тарихий хотираси, миллий ўзлигининг ифодаси, миллий ғурур манбаидир. Унинг сақланиши ва тарғиб қилиниши жамиятда миллийликни кучайтириш, ёш авлодни маънавий жиҳатдан тарбиялашга хизмат қилади.

Экотуризм – бу табиатни асраб-авайлаган ҳолда, унинг бойликларини англаш ва баҳраманд бўлишни мақсад қилган туризм тури бўлиб, у атроф-муҳитга таъсирни камайтириш ва маҳаллий аҳоли манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган. Бу соҳанинг аҳамияти шундаки, у **табиатни муҳофаза қилиш** ва **иқтисодий ривожланиш** ўртасидаги мувозанатни таъминлайди. Дунёда экотуризм бозори 2024 йилда 250 миллиард долларга яқин баҳоланган ва бу рақам йилдан-йилга ошиб бормоқда. **Ўзбекистондаги экотуризм салоҳияти** жуда юқори. Мамлакатда 11 та миллий табиат боғи, 2 та биосфера резерватлари ва 7 та давлат қўриқхоналари мавжуд. Улар ичида қуйидагилар алоҳида аҳамиятга эга: **Зомин миллий табиат боғи, Сармич**

сайхун тоғлари, Угам-Чотқол биосфера резерватлари. Қишлоқ туризми ҳам экотуризмнинг бир шакли сифатида ривожланмоқда. Масалан, **Сурхондарё, Қашқадарё ва Фарғона водийсидаги** табиий ҳудудлар ва қишлоқлар сайёҳларни жозиб қилмоқда.

Тарихий-маданий мерос ва экотуризм бир-бирига чамбарчас боғлиқ. Ўзбекистондаги кўпгина табиий ҳудудлар тарихий аҳамиятга эга обидалар билан боғлиқ. Масалан: **Нурота** – бир вақтнинг ўзида ҳам табиий бойлик (чашмалар, тоғлар), ҳам тарихий объектлар (Чашма мажмуаси, Қалъа) билан бой. **Қорақалпоғистондаги Мўйноқ** – экологик инқироз туфайли сайёҳлар жалб этилаётган маскан, бир пайтлар Арал денгизининг гавжум порти бўлган. **Фарғона водийси** – экотуризм ва ҳунармандчилик маркази (Марғилон ипакчилиги, Риштон кулолчилиги). Бироқ, инфратузилманинг етарлича эмаслиги, гидлар етишмаслиги ва кадрлар тайёрлашдаги муаммолар ушбу соҳаларнинг самарали ривожланишига тўсиқ бўлмоқда. Масалан, 2023 йилда Туризм ва маданий мерос вазирлиги ҳисоботида кўра, сайёҳлар учун хизмат кўрсатувчи малакали гидлар сони эҳтиёжнинг 65% ни ташкил қилган, бу етарли эмас.

Янги технологиялардан фойдаланиш, инновацион ёндашувлар ва давлат-хусусий сектор ҳамкорлигини кучайтириш орқали ушбу соҳаларда катта ютуқларга эришиш мумкин. Масалан: **AR/VR технологиялари** орқали тарихий жойларни виртуал тарзда кўриш имкони яратиш (Самарқандда 3D музей концепцияси ишлаб чиқилмоқда). **“Ақлли туризм”** платформаларини жорий этиш: мобил иловалар орқали гид хизматлари, QR кодлар, автоматик аудио-гидлар. **Экотуризм лойиҳаларига сармоя** жалб қилиш, маҳаллий аҳолини жалб этган ҳолда устахоналар, хостеллар, эко-уйлар ташкил этиш. Туризм соҳасига ихтисослашган **таълим дастурларини кенгайтириш**, тил билими ва хизмат кўрсатиш маданиятини ошириш. Ушбу чоралар нафақат сайёҳлар оқимини оширади, балки миллий қадриятларни сақлаш, янги иш ўринлари яратиш ва мамлакат иқтисодиётига ҳисса қўшиш имконини беради.

Хулоса ва таклифлар

Юқоридаги таҳлиллардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, тарихий-маданий мерос ва экотуризм соҳалари нафақат мамлакатнинг миллий ва маданий юзини намоён этади, балки иқтисодий ривожланиш, экологик барқарорлик ва жамият маънавий юксалишида ҳам муҳим ўрин тутadi. Ўзбекистонда ушбу соҳалар ривожланиши учун улкан салоҳият мавжуд, лекин улардан самарали фойдаланиш, замонавий ечимларни жорий қилиш ва тизимли ислоҳотлар ўтказиш талаб этилади.

- Ташкилий ва инфратузилмавий таклифлар: Тарихий ва табиий объектларга олиб боровчи йўллар, меҳмонхоналар, санитария ва логистика инфратузилмасини яхшилаш; Экологик ҳудудларда эко-дўконлар, биотуалетлар, куёш панеллари каби замонавий ечимларни жорий этиш.

- Кадрлар тайёрлаш ва таълим: Туризм йўналишидаги олий ва ўрта таълим муассасаларида махсус курслар, амалиётлар ташкил этиш; Гидлар, эко-тафсилотчилар, таълимчи ва сервис ходимларини қайта тайёрлаш ва доимий малака ошириш тизимини жорий қилиш.

- Инновацион ва рақамли ечимлар: AR/VR технологиялар орқали тарихий обидаларни виртуал кўриш имконини яратиш; “Ақлли туризм” платформаларини ишга тушириш: мобил гидлар, онлайн брон қилиш, мультимедиа маълумотлар.

- Маҳаллий аҳолини жалб қилиш ва ижтимоий фойда: Қишлоқ туризмни ривожлантириш орқали маҳаллий аҳолини туризмга жалб қилиш; Ҳунармандчилик, миллий таомлар, урф-одатларни сайёҳлар учун қизиқарли форматда тақдим этиш.

- Халқаро ҳамкорлик ва маркетинг: ЮНЕСКО, ЕСО, UNWTO каби халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни кучайтириш; Маҳаллий ва халқаро медиа, блогерлар, фотокўргазмалар орқали Ўзбекистоннинг сайёҳлик имижини яратиш.

Тарихий-маданий мерос ва экотуризмнинг уйғун ривожланиши Ўзбекистоннинг сайёҳлик салоҳиятини ошириш, миллий қадриятларни асраш ва янги иқтисодий имкониятлар яратишда муҳим омил ҳисобланади. Илмий ёндашув, инновацион технологиялар ва давлат-

хусусий ҳамкорлик орқали ушбу соҳаларни жаҳон миқёсида рақобатбардош даражага олиб чиқиш мумкин.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати:

1. ЮНЕСКО (2022). *World Heritage List*. [online] Available at: <https://whc.unesco.org/en/list/> [Accessed 15 Apr. 2025].
2. Рахимов, А. (2021). *Ўзбекистон тарихий обидаларининг глобал аҳамияти*. Тошкент: Ўзбекистон нашриёти.
3. Абдурахимов, А., & Тўраев, Ш. (2020). *Экологик туризм: назарий ва амалий асослар*. Тошкент: Инновация ва туризм университети нашриёти.
4. Юсупова, С. (2019). *Маданий мерос ва экотуризмнинг ривожланиш истиқболлари*. Тошкент: Тадқиқотлар маркази.
5. Стейгер, С., & Хемингс, Л. (2018). *Global Ecotourism Trends: Challenges and Opportunities*. *Journal of Tourism Research*, 24(3), 45-62.
6. Ахмедова, Г. (2023). *Ўзбекистондаги экотуризмнинг ривожланиш истиқболлари*. *Туризм ва маданий мерос*, 7(2), 34-40.
7. Водиев, С., & Икрамов, М. (2022). *Юртимизнинг табиий бойликлари ва уларни сақлашга қаратилган экотуризм лойиҳалари*. *Экологик тадқиқотлар журналы*, 12(1), 56-61.
8. *Ўзбекистон Республикаси Туризм ва маданий мерос вазирлиги* (2021). *Туризм салоҳияти ва ривожланиш тенденциялари*. Тошкент: Туризм ва маданий мерос вазирлиги.
9. UNWTO (2020). *International Tourism and Ecotourism: The Global Perspective*. [online] Available at: <https://www.unwto.org> [Accessed 15 Apr. 2025].
10. World Travel and Tourism Council (2022). *Economic Impact of Tourism*. [online] Available at: <https://wtcc.org> [Accessed 15 Apr. 2025].

О ВОЗМОЖНОСТЯХ СОЗДАНИЯ ТЕМАТИЧЕСКОГО ПАРКА «АВИЦЕНА» В БУХАРЕ

Хамраев Х.Р.

Бухарский ГУ, профессор, к.э.н.

Аннотация. В данной статье рассказывается о сущности тематических парков, которые являются наиболее популярными достопримечательностями современного туризма, их роли в развитии мирового туризма, а также о необходимости создания их в Узбекистане, дана концепция создания тематического парка в Бухаре.

Ключевые слова: тематический парк, развлечения, осмотр достопримечательностей, Ибн Сина, Авицена, Бухара, врач, целительство.

Annotatsiya. Ushbu maqolada hozirgi zamon turizmining eng mashhur sayr -tamosha obyekti bo'lgan tematik parklarning mohiyati, jahon turizmi taraqqiyotidagi o'rni hamda O'zbekistonda yaratish zarurati haqida so'z boradi. Mamlakatimiz uchun bunday parklarning eng samarali mavzularidan biri sifatida "Avitsena" nomi bilan tematik parkni Buxoroda yaratish kontseptsiyasi berilgan.

Kalit so'zlar: Tematik park, xordiq, sayr – tomosha, Ibn-Sino, Avitsena, Buxoro, tabib, shifo.

Abstract. This article talks about the nature of the theme parks, which are the most popular attractions of modern tourism, their role in the development of world tourism, and the need to create them in Uzbekistan. the concept of creating a theme park in Bukhara is given.

Key words: Thematik park, entertainment, sight-seeing, Ibn Sina, Avicena, Bukhara, doctor, healing.

Введение.

В современной экономике туризм является одной из высококонкурентных сфер. Наша страна также работает над завоеванием своего места в этой отрасли, в том числе Президентом

MUNDARIJA

	KIRISH.....	3
	1-SHO‘BA. REKREATIONS GEOGRAFIYA VA TURIZM SOHASIDAGI NAZARIY- METODOLOGIK MASALALAR	
<i>O.X.Xamidov</i>	BUXORODA TURIZM SALOHİYATI VA IMKONIYATLARI	4
Д. Ш. Явмутов	ВОЗМОЖНОСТИ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОТУРИЗМА НА ОСНОВЕ ПРИРОДНО-ГЕОГРАФИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ.....	5
A.T. Juraev, N.R. Омонова	EXPLORING THE POWER OF EVENT AND RECREATION TOURISM: TRENDS, IMPACTS, AND FUTURE DIRECTIONS.....	9
Г.Р. Хидирова	ЎЗБЕКИСТОНДА ТАРИХИЙ-МАДАНИЙ МЕРОС ВА ЭКОТУРИЗМНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	13
Хамраев Х.Р.	О ВОЗМОЖНОСТЯХ СОЗДАНИЯ ТЕМАТИЧЕСКОГО ПАРКА «АВИЦЕНА» БУХАРЕ.....	В 16
Alimova Shaxnoza Oktyamovna	INTEGRATSIYALASH ORQALI WELLNESS TURIZMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI (ISPANIYA DAVLATI MISOLIDA).....	21
Madina Sayfullayeva Sirojiddinovna	THE ECONOMIC ADVANTAGES OF LOCAL RECREATIONAL TOURISM IN BUKHARA.....	25
Bo‘stonova Zilola Bo‘ston qizi.	TARIXIY-MADANIY TURIZMNING AHAMIYATI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA).....	29
Khalimova Nigina Jafarbekovna, Likov Samuil, Xoshimov	PROMISING DIRECTIONS FOR ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND DEVELOPING A GREEN ECONOMY IN UZBEKISTAN.....	32